

FRANSUZ TILIDA “AYOL” LINGVOMADANIY KONSEPTINING YADRO VA PERIFERIYASI

Adambayeva Shahnoza

O'zbekiston milliy Universiteti 2-bosqich magistri.

E-mail: shahnozaadambayeva8@gmail.com

Anotatsiya: Ushbu maqolada “ayol” lingvomadaniy konseptining yadro va periferiyasi haqida soʻz yuritilgan boʻlib, fransuz tilshunosligida “ayol” konseptining anglatgan maʼno va mazmuni, semantik maydoni haqida fikr yuritilgan. Shuningdek, ushbu konseptning leksik va semantik tasvirlari haqida toʻxtalib oʻtilgan.

Kalit soʻzlar: konsept, yadro, semantik maydon, periferiya, konseptosfera, leksema, lingvokultura.

Аннотация: В данной статье рассматривается ядро и периферия лингвокультурного понятия “женщина”, рассматривается значение и содержание, смысловое поле понятия “женщина” во французской лингвистике. Также, затронуты лексико-семантические образы этого понятия.

Ключевые слова: понятие, ядро, семантическое поле, периферия, концептосфера, лексема, лингвокультура.

Annotation: This article deals with the core and periphery of the “feminine” linguistic concept, reflecting in french linguistics on the meaning, the semantic field, of the “feminine” concept. There are also references to lexical and semantic representations of the concept.

Keywords: concept, core, semantic field, periphery, conceptosphere, lexeme, linguoculture.

Konsept mazmuni uning yadro va pereferiyasidan iborat. Maʼlum bir predmetning universal kodlarini ifoda etuvchi tushuncha har bir konseptda mavjud. Uning pereferiyasida esa ushbu konseptning kognitiv belgilari interpretatsiya qilinadi.

Bundan kelib chiqadi-ki, konsept mazmunini yadro va pereferiyadan tashkil topganligi bois, konseptual tahlilda konseptning ham yadrosi ham pereferiyasining tafakkur jarayonini shakllantirishdagi rolini eʼtiborga olish lozim [1].

Biz tadqiqotimizda Femme /ayol konseptining yadro va pereferiyasiga tegishli leksik birliklarni leksikografik manbalarning lugʻat defenitsiyalariga tayangan holda ochib beramiz. Ushbu konseptning yadrosida kommunikativ muloqotda toʻliq tushunish uchun muhim boʻlgan belgilar aks ettirilgan, ular barcha fransuz tilida soʻzlashuvchilar uchun dolzarb hisoblanadi. Har qanday konseptning yadrosi dunyo haqidagi bilimlarning natijasi hamda tushunchaning lingvistik, semantik mazmunini tashkil qiladi.

“Ayol” tushunchasi oʻrganilayotgan tadqiqot misolida oʻziga xos xususiyatlarini aks ettiradi. Tilshunoslik nuqtai nazaridan yadro belgilari hamma joyda mavjud boʻlgan konseptsiyani yangilash va uning mohiyatini ochib berish bilan shugʻullanadi. Yadro xususiyatlarida “ayol” tushunchasi lingvosemantik belgilari orqali namoyon boʻladi, bu uning mazmuniga ham tegishli boʻlgan ensiklopedik yaʼni talqin qiluvchi pereferiyasidan iborat.

Fransuz tili madaniyatida “ayol” konseptining yadrosi konseptual xususiyatlarni ochib berib, leksik birlik tomonidan xarakterlangan ayol – la femme, uning inson turiga mansub ekanligi (inson-etre humain); biologik jinsi (ayol-etre humain femelle, etre humain de sexe feminin); yoshi (yashagan yillar soni – adulte); o'tish yoshiga qadar bo'lgan davri (qiz – une fille avant la puberté); jinsiy yetuklikning boshlanishi davri (balog'at yoshi, qiz – la puberté, une jeune fille); undagi nasl qoldirish qobiliyati (tug'ish yoshi, fiziologik nikohga tayyor xususiyatlari - une fille nubile, femme nubile); bokiralikni yo'qotishdan keyingi bosqichi (ayol bo'lish-qui n'est plus vierge, qui n'est plus fille, opposition à la vierge) kabi davrlarga bo'lgan. Yuqoridagi barcha belgilar leksik lug'at ta'riflarida bor bo'lgan, ayol – la femme so'zi deyarli hamma mavjud izohli va ensiklopedik lug'atlarda leksikografik manbalar sifatida ishlatiladi.

Izohli lug'atlarda ayolning ba'zi anatomik, aqliy xususiyatlari hamda hayotiy faoliyatining bosqichlari va ushbu leksik birlik bilan bog'liq belgilar haqida kamroq so'z yuritilib, “ayol” konseptining keltirib o'tilgan xususiyatlarini batafsilroq to'ldirib tavsiflaydi. Yuqorida ko'rsatilganidek, “ayol” konseptining asosiy tarkibini boshqacha yorqin tasvirlar bilan boyitadi. Majoziy komponent barcha turlar tomonidan perseptual (vizual, ta'm, hid bilish) tasvirlari va ko'plab kognitiv vositalar (zoomorfik, tabiiy hodisalarning metaforik tasvirlari, fitomorfik, antropomorfik tasvirlar) orqali ekspluatatsiya qilinadi.

O'rganilayotgan lingvomadaniyatda “ayol” tushunchasining asosi uning qiymatini tashkil etuvchi bir necha qatlamlarda namoyon bo'ladi. Konseptuallashtirilgan tushunchaning axborot qatlamiga quyidagilar kiradi: yuzning eng muhim xususiyatlarini aniqlaydigan kognitiv belgilar ayol – “bu odam”, “ayol jinsiga mansub”, “erkak jinsiga qarshi”, “xotin, ona rolini o'ynaydi”, “bolalarining borligi”, “oila o'chog'ining qo'riqchisi”, “hayot (nasl) davomchisi”. Shuningdek, “ayol” konseptining ensiklopedik qatlami quyidagilarni o'z ichiga oladi: yoshi, oilaviy ahvoli, kasbiy faoliyati kabi jihatlar, ijtimoiy holat va boshqalar. Konseptsiyaning talqin maydoni eng katta hajmga ega "ayol" konsepti bo'lib, undagi asosiy tushuncha umumiy baholash, tartibga solish, identifikatsiya, ramziy va mifologik zonalarga ega.

Yuqoridagi “ayol” konseptining konseptual xususiyatlari va kognitiv modeli ikki guruhni o'z ichiga oladi: birinchi guruh yadro xususiyatlaridan iborat bo'lib, ayol yuzining biologik xususiyatlari bilan bog'liq (jins, jinsiy yetuklik, jinsiy yosh va boshqalar.); ikkinchi guruh ayolni turli xil nuqtai nazardan tavsiflovchi periferik belgi va jihatlarni o'z ichiga oladi (tashqi ko'rinishi, yoshi, oilaviy holati va boshqalar). Shuni ta'kidlash kerakki, “ayol” konseptining o'ziga xos xususiyatlarini ikkita guruhni ajratib ko'rsatish shartli xarakter hisoblanadi, chunki o'rganilayotgan ba'zi belgi va lingvistik madaniyatlar bir vaqtning o'zida biologik va ijtimoiy bo'lishi mumkin.

Yadro va periferik xususiyatlarni alohida ko'rib chiqishda tadqiqot lingvomadaniyatida “ayol” tushunchasi neytral va ijobiy bo'lib, fransuz tillariga nisbatan ayolni xarakterlaydigan ko'proq leksemalarga ega. Ularda shuningdek, yadro va unga yaqin zonalarda belgilarning betarafligi mavjud, ammo “ayol” konseptining periferik zonasi ko'plab salbiy baholarga ega, (yolg'on gapirish, ikkiyuzlamachilik, haddan tashqari uyatchanlik, nosamimiylilik, aqlning past darajasi va boshqalar shular jumlasidandir). Fransuz tilshunosligida ijobiy bahoni (halollik, samimiylilik, estetik did va ayol go'zalligining axloqiy maqsadi, uyda qulaylik yaratish va oilaviy o'choqni saqlash va boshqalar) o'z ichiga olgan konseptual xususiyatlar til ongiga qaraganda kamroq rivojlangan.

“Ayol” tushunchasi kognitiv jihatdan turli etnomentall konseptosferalarning talab qilinadigan elementi hisoblanadi. U to'liq tizimni o'z ichiga olgan majoziy tarkibning boy tuzilishi

bilan ajralib turadigan perseptiv va kognitiv tasvirlar to'plamidir. Unda mavjud periferik zonalarining turlari, izoh maydoni – umumiy baholash, tartibga solish, identifikatsiya, mifologik, ramziy qismlarga bo'linadi .

“Ayol” tushunchasining leksik-semantik maydoni quyidagilarni o'z ichiga oladi: tabiiy -jismoniy, psixologik, ijtimoiy-etnik va o'zida mavjud bo'lgan ayol yuzining etnik-madaniy belgilari xalqlarning o'zlari tomonidan u yoki bu narsaga xos bo'lgan ayollik tasvirlarini yaratadi [4]. Turli tillarni o'zaro bog'laydigan so'zlarning ma'nolaridagi farqlar “etnik-madaniy kodlar” ni o'z ichiga oladi va turli makonlarda turlicha tavsiflanadi. Madaniy-tarixiy ma'lumotlarni o'z ichiga olgan ismlar madaniy va etnomental jihatdan belgilangan leksemalardir. “Ta'rif- bu nominatsiya tabiatiga chuqurroq kirib borishga yordam beradigan kalitni beradi[2]. Fransuz tilidagi ayol nomi murakkab tizimlarni tashkil etadi, u bir vaqtning o'zida ham aniqlovchi, ham baholovchi nomlarni o'z ichiga oladi. Identifikatsiya nomlari yuzning ontologik xususiyatlari “yosh”, “jins” kabi tushunchalar bilan bog'liq.

Ma'lumot o'rnida, jismoniy shaxsning psixologik, axloqiy fazilatlarini aks ettiriladi. Fransuz tilidagi ayol haqidagi g'oyalar bir qator jihatlarni birlashtiradi: “tashqi ko'rinish”, “aql darajasi”, “xulq-atvor”, “xarakter”, “ijtimoiy maqom”, “ayolga jamiyat tomonidan munosabat” va boshqalar. O'rganilayotgan tillarda ayol jinsini yaratishga yordam beradigan xususiyatlarni aniqlashga imkon beradi.

Shunday qilib, “tashqi ko'rinish” ni baholash jihati ichida “yuz” tushunchalari (teri, yuz shakli, yuz xususiyatlarining mutanosibligi) ko'rib chiqilayotgan tilda dominant semantik sohalarga aylandi; “ tana shakli” (bo'yi, vazni, jismoniy parametrlari, poyabzal hajmi); “yurish” (harakat tezligi, yurish paytida tana harakati); “kiyim” (kiyim elementlarining muvofiqligi, holati va yoshiga mosligi, ayollar, moda va ijtimoiy muhitga hamohangligi) kabi belgilarni o'z ichiga oladi .

Fransuz tilidagi “ayol” tushunchasining leksik-semantik maydoni lingvistik ong yuqorida sanab o'tilgan tushunchalarni ham qamrab oladi (yumshoqlik, muloyimlik, mehribonlik, mehr), ammo “ semantik analizatorlar va tarjimonlar”[3] fransuz tilida ushbu konseptsiya ayol yuzining ko'rinishini tavsiflovchi leksemalardir: une élégante dame (oqsuyak xonim), une gracieuse fille (tarbiyali qiz), une gracieuse dame (nafis xonim), une femme soignée (yaxshi saqlangan ayol) va boshqalar.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, “ayol” konseptining yadro va pereferyasi uning mazmuni hamda fransuz tilida “ayol” konseptining leksik va semantik ma'nolari yuqoridagi leksik birliklar timsolida tavsiflandi va fransuz lingvomadaniyatidagi lug'aviy ma'nolarini ochib berishga harakat qilindi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Pavilenis. R.I. Problema smysla. Sovremennyy logiko-filosofskiy analiz yazyka. M.: 1983. – P.85.
2. Arutyunova N. D. Problems of communication // Arutyunova N. D. Yazyk i mir cheloveka. M: Yazyki russkoy kultury, 1998. – P.55-59
3. Askoldov S.A. Concept and word. Russian literature. From the theory of literature to the structure of the text. Anthology. – M.: Academia, 1997. – P.60.
4. Sodikovna, Kurbonova Gulsara. "Stylistical expressiveness in the translation of the french writer amin maalouf's work “samarkand or seeking for the light left in the dark...”." Asian Journal of Research in Social Sciences and Humanities 12.4 (2022): 142-152.

5. Sadullaeva N., Sapaeva D. Analysis of Eponyms in the Terminology of Dermatovenerology //Annals of the Romanian Society for Cell Biology. – 2021. – C. 452-459.
6. Sadullaeva, N., & Bakhtiyorova, M. (2021). Reflection of Onomastic Principles in Naming. Annals of the Romanian Society for Cell Biology, 3001-3007.
7. Sadullaeva N., Burieva U. The Peculiarities of Incomplete Sentences in Modern English //Annals of the Romanian Society for Cell Biology. – 2021. – C. 3008-3020.
8. Sadullaeva S., Arustamyan Y., Sadullaeva N. Shifting the assessment paradigm from knowledge to skills: Implementation of new appraisal procedures in EFL classes in Uzbekistan //International Journal of Innovative Technology and Exploring Engineering. – 2019. – T. 9. – №. 1. – C. 4943-4952.
9. Arustamyan, Y., Siddikova, Y., Sadullaeva, N., Solieva, M., & Khasanova, N. (2020). Assessment of Educational Process and its Organization. International Journal of Psychosocial Rehabilitation, 24(S1), 573-578.
10. Nilufar S., Elvira A. GENDER SPECIFICITY OF PEDAGOGICAL DISCOURSE //INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCES WITH HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS. – 2023. – T. 3. – №. 08.05. – C. 187-190.
11. Gulnoza K., Sadullaeva N. LINGUISTIC FEATURES OF GLUTTONIC DISCOURSE.
12. Djafarova, Dildora, Yaxshiboyeva Nodira, and Abdullayeva Zulfiya. "Socio-Cultural Memory and Its Reflection in French Phraseology." Journal of Positive School Psychology (2022): 2883-2889.
13. Yaxshiboyeva, Nodira. "Reconstruction of coloristic expressions in erkin azam's" noise" and" pakana's love"." Конференции. 2021.
14. Ilhomovna, Djafarova Dildora, and Bobokalonov Odilshoh Ostonovich. "Interaction of Language Games in the Articulation of “Historical Memory” Within French and Uzbek Phraseology." American Journal of Language, Literacy and Learning in STEM Education (2993-2769) 2.1 (2024): 348-354.
15. Ilhomovna, Djafarova Dildora, Bobokalonov Odilshoh Ostonovich, and J. A. Yakubov. "Archaic Phraseological Units as Windows into “Historical Memory” in French and Uzbek Linguistic Traditions." American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157) 2.1 (2024): 163-169.
16. Ilhomovna, Djafarova Dildora, Bobokalonov Odilshoh Ostonovich, and Yaxshiboyeva Nodira Ergashovna. "Contemporary Usage of Archaic Phraseological Units Expressing “Historical Memory” In Uzbek and French Languages." American Journal of Language, Literacy and Learning in STEM Education (2993-2769) 2.2 (2024): 371-377.
17. Ilhomovna, Djafarova Dildora. "Phraseological Units Expressing" Memory"/" Mémoire" in Linguistics and their Analysis through Texts." Best Journal of Innovation in Science, Research and Development 2.11 (2023): 490-492.
18. Яхшибоева, Нодира. "Таржима жараёнида маданиятлараро мулоқотнинг социолингвистик хусусиятлари." Академические исследования в современной науке 2.17 (2023): 165-169.
19. Иногамова, Ф. М., and Н. Э. Яхшибоева. "Фразеологик маънонинг конвенциаллиги." Academic research in educational sciences 3.5 (2022): 1176-1182.

20. Яхшибоева, Н. (2023). Туристический дискурс как один из особых видов институционального дискурса. *International Bulletin of Applied Science and Technology*, 3(6), 879-884.
21. Яхшибоева, Нодира. "The role of tourism terminology in french." *O‘ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI XABARLARI*, 2023,[1/4] (2023).